

ATATÜRK'TEN ANILAR *

BLANCO VILLALTA

Arjantin'in Eski Türkiye Büyükelçisi

Hiç umulmadık koşullar, şimdi uzakta kalan 1930 yılında bir gün, hayatımda çok büyük yer tutacak olan ve seçtiğim bir vatan olarak sevdiğim Türkiye'ye beni getirdi.

Arjantinli olmakla beraber eski bir İspanyol ailesinden geliyorum ve annem tarafından da memleketimin ovalarının Kızılderililerinin kanını taşıyorum. Niyetim babamdan ve dedemden intikal eden doktorluk mesleğine devam etmektir. Ancak babam doktorluğunun dışında dikkati çeken bir piyanist ve heykeltıraş olduğundan büyük bir şöhrete sahipti. Klinik doktoru olarak olgunlaşmak için Paris'te çalışmalar yaparken, Bourdel'in atölyesine de devam etmek şansına erişti. Sonunda biçim güzelliğinde belli amaçlar görmediği elde etti. Bununla beraber Fransız ekolünün eserlerini kopya etmedi, tam tersine elde ettiği teknikten faydalanarak Arjantin bağımsızlığı ve egemenliği için savaş vermiş bir kişi olarak "gaucho" gibi ulusal konuları oluşturan kahramanları, atları işledi.

Kişisel saygınlığı ona diplomatlık yolunda yürümesini sağlamıştı; dolayısıyla annem, kız kardeşlerim ve ben - o zamanlar ancak on bir yaşlarındaydım - Meksika'ya sonra da Norveç'e Macaristan'a daha sonraları da, babamın İstanbul'da Başkonsolosluk görevini yürüttüğü Türkiye'ye geldik. O dönemde memleketlerimiz arasında diplomatik temsilcilik bulunuyordu. İdari memur olarak görev aldığım İstanbul'a Konsolos yardımcısı olarak atandım. Bu benim diplomatik mesleğimin başlangıcıydı. Bir yıl boyunca babamın bulunmadığı zamanlar Başkonsolosluktan ben sorumluydum.

Türkiye beni, manzaralarının güzelliğinden çok, Gazi Mustafa Kemal gibi fevkalade bir insanın idaresi altında, ulusunun yaşadığı kahramanlık destanıyla ilgilendiriyordu. Onun kişiliği bana çok çekici geldiğinden gerçekleştirdiği bu şan ve şeref dolu olaylar, aydınlık düşünceler üzerinde elimden geldiğince okumaya başladım.

* Blanco Villalta bu konuşmasını 19 Kasım 1979 tarihinde Türk Tarih Kurumu'nda yapmıştır.

Kendisini şahsen tanımak olanağı buldum, zira henüz pek az Büyükelçilik konutlarını Ankara'da yapmış olduklarından, diplomatik hayatın büyük bir kısmı İstanbul'da sürdürülüyordu. Pek çok defa, çeşitli nedenlerle kabul törenlerine çağrıldık ve oralarda onunla el sıkışmak ve kısa cümlelerle konuşmak heyecan ve onuruna kavuştum. İnsanlara muamelesindeki görkemli sadeliği hiç unutamadığım gibi insanı delip geçen gözbebeklerini, oldukça mavi - açık gri bakışlarını da bir o kadar unutamam. Gözlerini ve bu ölümsüz bakışlarını kim görse bir dehanın karşısında olduğunu derhal anlardı. Bu, zamandan daha öteye varan bir bakıştı. Gözlerine bakarken sanki uzak bir ufku görür gibiydim dersem gerçeği ifade edip edemediğimi bilemiyorum.

Onun çok defa Park Otel'de gece yemek yenilen ve dans edilen bodrum katında görürdüm. Gazi, bazı vesilelerle, masasına dostlarını ve yabancıları davet etmekten hoşlanır ve çok defa da dans ederdi; bu, Batı adetlerinin Türkiye'de de uygulanmasına hiçbir engel olmadığını göstermenin Gazi'ye özgü biçimlerinden biriydi. Ben dansı özellikle severim, hele ünlü Arjantin orkestrasının o dönemde İstanbul'u ziyaretinden ötürü "Bianco tongosu" adıyla anılan tangoyu!

Tangó yaparkenki adımlarımı masasının önünden geçerken takip ettiğinden, bu Arjantin dansının gerçek ahengini kapmıştı. Beni daima kısa fakat çok dostane bir gülümsemeyle selamlar ve fırsat çıkınca kısa Fransızca cümlelerle azametsiz bir şekilde benimle konuşur, ben de bir kere daha bakışının büyüsunü hissetmek imkânını bulurdum.

Onu tanımak ayrıcalığına sahip olmayanlar, ölümünden beş veya altı sene önce, asker, devrimci, devlet adamı, yeni bir ulus yaratıcısı bir kahraman olarak başında ışıklı bir hale taşırken dahi onun hâlâ bir insan olduğunu anlamakta güçlük çekeceklerdir. Ancak ölümsüzlüğün ve sınırsız şöhretin yüksek bronz kapılarından geçtikten sonradır ki insan üstü bir varlık olmuştur. Benim için, tanımış olduğum bir kişi olarak, bir insan olarak yaşamaktadır. Büyüklüğü insanlık niteliklerindedir; bir insan ve sadece bir insan olarak, acılara, kaygılara, insani imkânlara rağmen böylesine dev bir eseri tamamlamıştır.

İnsanlar hakkındaki derin hissini şu kehanet dolu cümleyle ifade etmişti: "Bir gün vücudum toprak olacak fakat eserim - Cumhuriyet - sonsuzluğa kadar yaşayacaktır".

Bir ara siyasal nedenlerle Mustafa Kemal'den uzaklaşan ünlü yazar Halide Edip Adivar, büyük yöneticiye saygılarının en büyüğünü sunmuştur. "The Turkish Ordeal" adlı kitabında Sakarya savaşından az önce, Polatlı yakınındaki Alagöz köyünün yarı yıkılmış bir evinde Kemal'e yaptığı ziyareti anlatırken şöyle yazmaktadır : "Paşa'nın yaveri beni onun odasına götürdü: bu, asetilen lambası olan tek odaydı. Mustafa Kemal ayağa kalktı. Kaburgakemiğinin ona çok acı verdiği belliydi zira güçlülük ve odadaki tahta masaya dayanarak yürüyordu. O anda ruhum hayranlıkla dolu olarak Mustafa Kemal'e doğru yürüyorum. Anadolu'nun bu mütavazi evinde, Ulusunun yaşayabilmesi için gençlerin ölüm kararını vermekte. Hiçbir saray, hiçbir ünvan, hiçbir iktidar onu, Türkleri kesin sonlarına karşı son bir gayrete sevkettiği bu odadaki kadar yüceltmemiştir. Ona yaklaştım ve elini öptüm."

O zamanlar İstanbul'dayken çok gençtim ve bir yazar olabileceğim hiçbir zaman aklıma gelmemişti. Buna rağmen Arjantin'e döndüğümde, Türkiye'nin ve Ulusunun nasıl bu kadar az tanınmış olduğunu ve bu memleket hakkında anlatılan düşmanca efsanelerin nasıl önemsendiğini anlayarak önemli gazetelerde makalalar yazdım ve 1936 da diğer bölümler arasında Gazi'nin de bir biyografisi bulunan "Türk Ulusu" adlı ilk kitabımı yazmak cesaretini gösterdim. Ertesi yıl, ilk kitap tükendikten sonra, ki bu da Arjantin ve Latin Amerika'nın Türkiye'ye duyduğu ilgiyi gösterir, "Bugünkü İstanbul'dan manzaralar"ı yayımladım. Bunlar Tefik Fikret'in "Doğunun ebedi büyüleyicisi, kraliçe" dediği kentin görünümleiydi.

Bütün bu zaman sırasında, fikrimden çıkmayan bir eseri düşünüyordum: seçtiği yolu bilen ve ona iman eden bir insanın sonsuz güvenini taşıyan, strateji uzmanlığında, devlet adamlığında, devrimcilikte, bir deha olan, ilerici Atatürk'ün gerçek düşünce ve kişiliğini canlı olarak bir kitaba yansıtmak. Dünya tarihi onun yanılmadığını kabul etmiştir.

Gazi'den yana ve ona karşı kaleme alınan, verdiği ve yazılarak kayda geçen bütün demeçlerini okudum. 1938 yılının Kasım ayında, gazeteler onun ağır hastalığının ilerlediğini bildirirlerken, ben de kitabımı bitirmek üzereydim. Pek tabii ki bu büyük adamın ölümü bende çok derin bir acı uyandırdı.

Kitap yazılmıştı ancak, bizim Latin Amerika'mızdan çok uzakta bulunan bir şahsiyeti konu aldığından, özellikle Arjantin'de bir

yayımcı bulmak hiç de kolay değildi. Diğer bir sakınca da kitabın çok uzun olması nedeniyle iki cilt halinde yayınlanmasının zorunluğuydu.

Çok dolaştıktan ve bir o kadar da tartıştıktan sonra tam düş kırıklığının ağırlığını hissetmeye başlamıştım ki “Claridad” adlı büyük bir yayınevi Atatürk’ün şahsiyetine ilgi duydu; beni çağırarak, eğer bu iki cildi 550 sayfalık tek bir cilt haline getirirsem derhal yayımlayacağını bildirdi.

Böylece yaklaşık olarak 800 sayfalık bir kısıntı yaptıktan sonra bu iki cildi istenilen hale soktum. Sentez için sarfettiğim o korkunç çaba bir yana, pek çok veri ve önemli ayrıntıları bir kenara atmak üzüntüsüne katlandım; fakat kitap bir ayda hazırlanmış ve ben de onu yayımcıya götürmüştüm. Yayımcı bana, kitabımın uzunluktan kaybettiğini anlatım gücünde kazanmış olduğunu ve böylece Atatürk’ü daha canlı ve daha iyi tanımladığımı söyledi. 1939 başlarında, sanırım şubat ayında, tüm tahminlerin de üstünde bir yankı yaparak, kitabın ilk baskısı çıktı; daha sonraları onu, sayıları tahminen 80 bini aşan, diğer baskılar izledi. Yalnız Arjantin’de değil tüm Latin Amerika’da eleştiriciler tarafından coşkuyla karşılandı.

Buna, yazış şeklimin neden olmadığına emindim; çok gençtim ve bir gazeteci üslubuyla mümkün olduğu kadar az sıfat kullanarak yazmıştım. Nesrimin veya fikirlerimin bir kıymet taşımadığını, önemli olanın büyük devrimcinin canlı kişiliğini belirtmek olduğunu anlamıştım. Benim görevim buydu.

Önemli gazetelerde yazıyordum ve sanırım Arjantin’in belli-başlı gazetelerinden “La Nation”, Atatürk’ün ölümü vesilesiyle, benden onun uzun bir biyografisini yazmamı isteyerek, 27 Kasım 1938 tarihli edebi baskısında bunu yayımladı.

Daha sonra La Plata Ulusal Üniversitesi (Université Nationale de la Plata) tarafından talep edilen “Türk edebiyatı” (Littérature Turque) isimli bir çalışmam yayımlandı. Türk edebiyatının Farsça ve Arapça’nın bir kopyası sanılması ve dolayısıyla da değerinin hiç bilinmemiş olması nedeniyle özel bir başarıya ulaşan “Çağdaş Türk Edebiyatı” (Littérature Turque Contemporaine) adlı uzun bir kitabım yine “Claridad” basımevi tarafından 1940’da yayımlandı. Ozanların, romancıların, deneme de dram yazarlarının çok büyük değerleri bilinmiyordu. Mevlâna, Fuzuli ve Nedim’den şiirleri, Abdülhak Hamit’ten özellikle “Tarık”tan sayfaları, “Servetifünün” ve

“Fecri Atı” den, Turanizm’den, özellikle Halide Edip’in “Yeni Turan” romanını, ilk defa Fransızcadan bazen de İngilizceden İspanyolcaya çevirme şansına sahip yazar, hiç değilse Latin Amerika’da, ben oldum. Çağdaş romancılar içinden, tıpkı değerlerinden de yaptığım gibi, Yakup Karaosmanoğlu ve görkemli romanı “Nur Baba”dan, Ömer Seyfettin’den, Samipaşazade Sezayi ve romanı “Sergüzeşt”den, Halide Edip Adivar ve romanları “Ateşten gömlek” ve “Vurun kahpeye”den, Aka Gündüz’den, Halit Ziya’nın “Aşkı memnu”sundan, Reşat Nuri Güntekin’in “Çalı kuşu”ndan, ve başka pek çok çeviri ve özetler yaptım. Deneme yazarlarından: Falih Rıfkı Atay’dan “Eski saat” ve “Roman”ı, Arjantin’de edebi kıymetine büyük hayranlık duyulan Ahmet Haşim’i, Abdülhak Şinasi’den “Yalılar”ı ve diğer denemeleri. Ozanların çokluğu nedeniyle kimi seçeceğimi bilemiyordum. Eserlerini çevirdiklerimi sıralıyorum: Ahmet Haşim; tek bir şiirinin bile, “Açık deniz”, özelliğini belirtmeye yettiği Yahya Kemal Beyatlı; Ziya Gökalp; ve şiirlerinden biri olan “Kaldırımlar”ın pek çok edebi dergide yayımlandığı Necip Fazıl Kısakürek. Nazım Hikmet’in şiir ve eserlerinin inceleme ve çevirilerini 1940’da ilk yapan ben oldum; “Salkım söğüt”, “Yalın ayak” ve diğerleri gibi şiirleri, pek çok şiir okuyucularının repertuarına girdi. “Bir ölü evi” adlı tiyatro eserinin çevirisini yaptım. Eserlerini yıllarca Latin Amerika’da çevirdiğim ve kendilerini orada tanıttığım Türk ozanlarından bahsetmek çok uzun olur, ancak bu arada Türk düşüncesinin büyüklüğünü gösterenlerden Ahmet Muhip Dranas’ın, Necip Fazıl Kısakürek’in, Kemalettin Kami’nin, Yaşar Nabi’nin, Behçet Kemal’in, Bedri Rahmi Eyüboğlu’nun Latin Amerika entelektüelleri arasında çok beğenilmekte olduklarını söylemeden geçmiyeceğim.

Türk yazarlarının yüksek değerlerini simgelemek için bugüne kadar Nobel ödülüyle onurlandırılmamış olmalarından üzüntü duymaktayım. Eşsiz bir ozan, romancı, tiyatro yazarı, “İnce Mehmet” v. s. unutulmaz yaratıcısı Yaşar Kemal, dünyanın onaylayacağı bir Nobel ödülüne sahip olabilirdi.

Daha sonra Buenos Aires’teki Yüksek Öğrenim Enstitüsü (Institut d’Etudes Supérieures) Türkiye hakkında verdiğim dersleri “Türk mucizesi” adıyla bastı.

Son zamanlarda, 1974’de Ulusal Güzel Sanatlar Müzesinde (Le Musée National des Beaux - Arts) “Türklerde Sanat ve Edebi-

yat” (Art et Littérature des Turcs) adı altında Türk minyatür sanatını konu alan 120 renkli diapositifle projeksiyonlu olarak verdiğim konferans, Buenos Aires Doğu Sanatı Ulusal Müzesi (Le Musée National d’Art Oriental) tarafından yayımlandı. Eşim ozan Manuele de Blanco Villalta, Orhun, Kültikin, Bilge Kağan kitabelerinden başlayarak en modern ozanları kapsayan Türk edebiyatından parçalar okudu.

İçinde Türklerin etkin menşeleri hakkında resmen kabul edilenden değişik olarak önerdiğim bir tezin yer aldığı yayın, Büyükelçi Mustafa Kenanoğlu tarafından Türkçeye çevirilerek 1976’da Türk Tarih Kurumu’nun Belleten’inde “Türklerin sanat ve edebiyatı” adı altında yayımlanmak şerefine erişti.

Çok garip olan, ölümünden birkaç ay sonra Atatürk hakkında ilk olarak yayımlanmış olan biyografimin Türkiye’de bilinmemesidir.

1973’de, Cumhuriyetin ilanının ellinci yılının kutlanması sırasında, Arjantin Hükümeti beni Delegasyon Başkanı olarak görevlendirdi. Cumhurbaşkanı Ekselans Korutürk’ün delegasyonlarca selamlanmasından önceki gece, bu tanınmış şahsiyete, Ankara’daki Büyükelçiliğimiz aracılığıyla “Atatürk” kitabımın en son baskısını ulaştırabilmek şansına eriştim.

Ertesi gün, Ekselansları Cumhurbaşkanı saygılarımı sunmak sırası bana geldiğinde, kendileri bana sempatiyle dolu cümlelerle hitap ettiler. Daha sonra çok iyi İspanyolca konuşan Roma Büyükelçisine kitabımı okutmaları üzerine verilen raporda, Büyükelçinin, bu kitabın bir Türk tarafından yazılmamış olması karşısında duyduğu hayreti belirtmesi sonucu, Cumhurbaşkanı Korutürk kitabın Türkiye Dışişleri Bakanlığınca İngilizceye çevrilmesini buyurdular. Fevkalade bir çevirmen olan Ankara’daki British Council mensuplarından Mister William Campbell tarafından da çevirisi yapıldı.

Türk Tarih Kurumu Başkanı Ord. Prof. Enver Ziya Karal’ın ilgisini çeken eser Atatürk tarafından kurulan bu eşsiz Kurumun çok saygın bir grup üyesinin incelenmesinden de geçtikten sonra yine bu Kurum tarafından yayımlandı. Bu biyografi, Kurumun, “Atatürk ve Yeni Türkiye” koleksiyonu içinde Yeni Türkiye Kurucusuyla ilgili olarak yayımladığı yegâne biyografidir.

Atatürk’ün ölümünden sonra yazılan ilk biyografi konusunda büyük bir yanlışlık bulunduğu bir gerçektir. 1964 yılında, diğer bir deyimle Atatürk’ün ölümünden ve onun tarihi döneminden 26 yıl sonra, Lord Kinross bu büyük vatanseverin biyografisini yazmıştır. Avrupa ve Amerika’da, bu kitabın, Atatürk’ten sonra ona ait

yayımlanan ilk biyografi olduğu sanılıyordu ve nitekim Atatürk hakkında kısa ve pek hoş olmayan “Haliç’in Beyleri (Les Seigneurs de la Corne d’Or) isimli kitabında da İngiliz yazar Noel Barber böyle yazmaktaydı.

Denildiği gibi, Tutankamon’un çağdaşı tarafından yazılan bir biyografiyle mumyası önünde yazılan biyografi birbirinden farklıdır.

Bu yanlışlık, İspanyolca konuşulan yerlerin sınırlı, İngilizcenin ise dünya çapında bir dil olmasından kaynaklanmıştır. Şimdi ise Cumhurbaşkanı Korutürk’ün yurtsever düşüncüsü ve Türk Tarih Kurumu’nun anlayışı sayesinde, özellikle Unesco’nun da bu büyük yurtsevere saygısını belirtmek için dünya çapında bir hareketi destekleyeceği Atatürk’ün 100. doğum yılını kutlamaya iki yıl kalmışken, kitabımın dünyaya yayılacağını umuyorum.

En büyük isteğim biyografimin Türkçeye çevrilmesidir. Türk kuşaklarının kitabımda Atatürk’ü bir efsane olarak değil fakat bir deha ve Türklerin sürekli kaderleriyle birleşmiş bir Türk gibi görmeleri kesin arzumdur.

Bu sözlerime, Arjantin’deki Türk kolonisinin isteğine uyarak Atatürk’ü resimlerden ve benim kitabımdan tanıdıktan sonra Türklerin babasının bir büstünü bana hediye edilmek üzere yapan, Arjantinli bir heykeltıraş olan Santiago Chierico’yu hatırlamadan son veremeyeceğim.

1975’de Cumhurbaşkanı Korutürk’e Büyükelçi olarak itimatnamemi takdim ederken Santiago Chierico’nun bu eserini kendilerine hediye ettim. Sayın Cumhurbaşkanı, onun, Atatürk’ün olgunluk çağının en iyi yorumlarından biri olduğunu ifade ettiler. Onu Devlet’e vererek Çankaya Köşkü’nün şeref mevkiine koydurdular.

Biz Arjantinliler, aramızdaki mesafeye rağmen, bir dostluk köprüsü kurduğumuzu Türk halkına çeşitli yollarla göstermiş olmaktan gurur duyuyoruz.

Asil, büyük bir şahsiyet ve Devlet adamı olan, kişiliğiyle Yeni Türkiye yaratıcısının düşüncelerini yansıtan Cumhurbaşkanı Ekse-lans Korutürk’ün, eserimle orantılı olmayan ve benim için çok büyük bir şeref olan davetini almış bulunuyorum.

Cumhurbaşkanlığı Genel Sekreteri Büyükelçi Halûk Bayülken’e, beni Türkiye’nin ve ulusunun sadık bir dostu bilerek göstermiş olduğu nezaketten dolayı teşekkür ederim.

Atatürk biyografisi için taşıdığı önem dolayısıyla, içinde çalışmış olduğum Basın’a da teşekkür ederim.

